

การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนบ้านแหลมนาว
เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน
Potential Analysis of Ban Laemnow to
Determine Guidelines for Sustainable Area
Development

วิทวัส ขุนหนู¹

สุภาวดี พรหมบุตร²

ปญยวีร์ หนูประกอบ³

Wittawat Kunnu

Supawadee Prombutra

Punyavee Nooprakob

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและวิเคราะห์สภาพแวดล้อมพื้นที่บ้านแหลมนาว ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง และเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาพื้นที่บ้านแหลมนาว เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการศึกษาเอกสาร การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่ม โดยมีผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มจำนวน 18 คน และใช้วิธี SWOT Analysis ในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของพื้นที่ ผลการศึกษาพบว่าบ้านแหลมนาวมีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายและอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านส่วนใหญ่

¹ดร.สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ติดต่อได้ที่ : k.wittawat14@gmail.com

²Dr., Program in of Public Administration, Faculty of Humanities and Social Sciences, Suratthani Rajabhat University, e - mail: k.wittawat14@gmail.com

³อาจารย์สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ติดต่อได้ที่ : supavadee.pro@gmail.com

²Lecturer, Program in of Public Administration, Faculty of Humanities and Social Sciences, Suratthani Rajabhat University, e - mail: supavadee.pro@gmail.com

³ดร.สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ติดต่อได้ที่ : punyaveenew@gmail.com

³Dr., Program in of Public Administration, Faculty of Humanities and Social Sciences, Suratthani Rajabhat University, e - mail: punyaveenew@gmail.com

ประกอบอาชีพประมง มีปัญหาที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัยและระบบสาธารณสุขปโภค สาธารณูปการ มีโอกาสได้รับการพัฒนาพื้นที่เนื่องจากอยู่ในเขตพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจภาคใต้ที่ยั่งยืนและสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ อย่างไรก็ตาม ยังขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐอย่างต่อเนื่อง สำหรับแนวทางการพัฒนา คือ กำหนดพื้นที่ทำมาหากินและที่อยู่อาศัยของชาวบ้านให้ชัดเจน พัฒนาระบบพลังงานไฟฟ้า แสงอาทิตย์ พัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อสร้างรายได้เสริมให้แก่ ชาวบ้านและยังเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่ให้มีความยั่งยืน

คำสำคัญ : สภาพแวดล้อมชุมชน บ้านแหลมนาว การพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน

Abstracts

The aims of this article were to survey and analyze the environment conditions and to determine development guidelines of Ban laemnow, TambonNakha, Amphoe Suk Samran, Ranong Province. The data were collected by using documentary method, non-participant observation and focus group of which there were 18 participans. The technique of environmental analysis is SWOT Analysis.The result showed that Ban Leamnow has diverse and abundant resources. There are problems about arable land and housing. There is an opportunity to receive development because of being located in Southern Economic Corridor area. However, it lacks continuous support from government agencies. The development guidelines include the clear determination of the arable areas and residences of the villagers, the development of solar cell system, the area development for a community-based tourism to create additional income for the villagers and conserve resources in the area to be sustainable.

Keywords: Community environment, Ban Laemnaow, Sustainable area development

การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนบ้านแหลมนาวา
เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน

บทนำ

การพัฒนาพื้นที่เป็นแนวคิดที่มีการวิวัฒนาการมาอย่างยาวนานตามลักษณะการบริหารและการปกครองพื้นที่หรือการบริหารบ้านเมืองของผู้นำหรือคณะผู้นำประเทศหรืออาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาพื้นที่ขึ้นอยู่กับลักษณะหรือวิถีทัศน์ของผู้นำเมือง ผู้นำพื้นที่หรือผู้นำประเทศ แต่ด้วยกาลเวลาแปรเปลี่ยน แนวคิดหรือมุมมองการพัฒนาพื้นที่ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่คอยผลักดันหรือกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมทางภูมิอากาศ เศรษฐกิจ สังคม ลักษณะของประชากร วิถีวัฒนธรรมการดำเนินชีวิต แม้กระทั่งสภาพแวดล้อมโลกหรือความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัตน์มีการเปิดประเทศเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจกันอย่างล้นหลาม มีการเคลื่อนย้ายทุนระหว่างประเทศเป็นจำนวนมาก เกิดบริษัทข้ามชาติ มีการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมระหว่างชาติ พื้นที่ ชุมชน และเผ่าพันธุ์ ด้วยเหตุของการเปิดพื้นที่ ประเทศและให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นกระแสหลักหรือแนวทางของทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory) แม้จะเกิดผลดีแต่ในทางกลับกันได้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่ขีดจำกัด จึงเป็นเหตุให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ตระหนักถึงสภาพปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม จึงนำมาสู่การเกิดแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) เป็นการพัฒนาที่มีคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและสามารถตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันโดยไม่ลดทอนความสามารถในการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นหลัง (วชิรวิชร งามละม่อม, 2559, น. 594 ; ภิศักดิ์ กัลยาณมิตร, 2558, น. 19 - 22 ; สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา (องค์การมหาชน, 2559)

ประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติได้จัดการประชุมสุดยอดว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืนเมื่อวันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2558 เพื่อรับรองวาระการพัฒนาอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2573 โดยกำหนดเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) ที่ให้ความสำคัญกับการปรับสมดุลใน 3 มิติ คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม สำหรับประเทศไทยให้ความสำคัญกับประเด็นดังกล่าว โดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่เพื่อสร้างความยั่งยืน รวมทั้งให้ความสำคัญกับการพัฒนาเชิงพื้นที่ (สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา (องค์การมหาชน, 2559) และด้วยเหตุผลของการพัฒนาประเทศไทยที่มุ่งเน้นการพัฒนา

เชิงพื้นที่ จึงมีการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่ในภูมิภาคต่าง ๆ เช่น โครงการพัฒนาเศรษฐกิจภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor : EEC) โครงการพัฒนาพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจภาคใต้อย่างยั่งยืน (Southern Economic Corridor : SEC) เป็นต้น

จังหวัดระนองเป็นหนึ่งในเขตการพัฒนาพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจภาคใต้อย่างยั่งยืน มีการยกระดับพัฒนาพื้นที่ด้วยโครงการที่สำคัญ ๆ เช่น โครงการยกระดับโครงสร้างพื้นฐานโทรคมนาคมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ โครงการพัฒนาท่าเรือระนอง (พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและส่งเสริมการตลาดของท่าเรือระนองรองรับกลุ่ม BIMSTEC) เป็นต้น (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562, น. 5 - 6) ด้วยโครงการต่าง ๆ ดังกล่าวนั้น จังหวัดระนองจึงมีโอกาสในการพัฒนาพื้นที่เพิ่มมากขึ้น และจะส่งผลเกี่ยวเนื่องกับพื้นที่ต่าง ๆ ในจังหวัดระนอง ซึ่งบ้านแหลมนาว หมู่ที่ 6 ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง เป็นชุมชนเล็ก ๆ ที่มีประชากรกว่า 46 ครัวเรือน ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง แต่ด้วยลักษณะของพื้นที่ที่เป็นแหลมทำให้การเดินทางไปยังบ้านแหลมนาวสามารถเดินทางได้ด้วยเรือเท่านั้น จึงทำให้ชุมชนมีความเจ็บสงบประกอบกับทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ จึงเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปท่องเที่ยว แต่อย่างไรก็ตาม ชุมชนบ้านแหลมนาวประสบปัญหาด้านไฟฟ้า ขยะ และการเดินทางเข้าถึงพื้นที่

ด้วยบริบทของพื้นที่บ้านแหลมนาว ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง ทั้งสภาพปัญหาและจุดเด่นของพื้นที่ ตลอดจนทิศทางการขับเคลื่อนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 โครงการพัฒนาพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจภาคใต้อย่างยั่งยืน แผนพัฒนาภาคใต้ (พ.ศ. 2560 - 2565) และแผนพัฒนาจังหวัดระนอง (พ.ศ. 2561 - 2565) ที่มุ่งหวังให้มีการพัฒนาพื้นที่บนฐานทรัพยากรและกิจกรรมเศรษฐกิจในพื้นที่ด้วยการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน การต่อยอดเศรษฐกิจฐานรากโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน คณะผู้ศึกษาได้เล็งเห็นถึงสภาพของพื้นที่ที่สามารถแก้ไขปัญหาและต่อยอดการพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนบนฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยคำนึงถึงมิติด้านสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การกำหนดแนวทางการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน คณะผู้ศึกษาได้นำแนวทางการวิเคราะห์ SWOT Analysis มาใช้ในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของพื้นที่บ้านแหลมนาว เนื่องจากการวิเคราะห์ SWOT Analysis สามารถนำไป

การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนบ้านแหลมนาว เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน

ใช้ได้ในทุกบริบทและเป็นการวิเคราะห์ที่ครอบคลุมในทุกมิติของพื้นที่ทั้งสภาพแวดล้อมภายในพื้นที่ อันเป็นการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน ตลอดจนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกพื้นที่ อันเป็นการวิเคราะห์โอกาสและอุปสรรค ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกพื้นที่ที่มีผลต่อการพัฒนาบ้านแหลมนาว โดยผลการวิเคราะห์ SWOT Analysis สามารถนำมากำหนดเป็นแนวทางการพัฒนาที่บ้านแหลมนาวเพื่อสร้างความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อสำรวจและวิเคราะห์สภาพแวดล้อมพื้นที่บ้านแหลมนาว ตำบลนาคา อำเภอสุษสำราญ จังหวัดระนอง
- 2) เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาพื้นที่บ้านแหลมนาว ตำบลนาคา อำเภอสุษสำราญ จังหวัดระนอง

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาคั้งนี้คณะผู้ศึกษาได้ลงพื้นที่หมู่ที่ 6 บ้านแหลมนาว ตำบลนาคา อำเภอสุษสำราญ จังหวัดระนอง เก็บรวบรวมข้อมูลด้วย 1) วิธีการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) 2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participation Observation) โดยคณะผู้ศึกษาไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชาวบ้านแหลมนาว แต่ใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรม วิถีการดำเนินชีวิต สภาพแวดล้อมของบ้านแหลมนาว และ 3) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) มีผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มจำนวน 18 คน คัดเลือกจากชาวบ้านแหลมนาวที่สามารถให้คำตอบตรงประเด็นและวัตถุประสงค์การวิจัยมากที่สุด โดยมีนักวิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ถามคำถามตามประเด็นการวิจัย ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมีอิสระในการให้ข้อมูล ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้คำนึงถึงประเด็นจริยธรรมการวิจัยในทุกขั้นตอนตั้งแต่ก่อนเก็บข้อมูลในพื้นที่ การออกแบบการวิจัย ช่วงที่เก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัยและหลังออกจากพื้นที่วิจัย โดยกระบวนการเก็บข้อมูลในพื้นที่ด้วยการสนทนากลุ่มได้ขอความยินยอม (Informed Consent) จากผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มและชี้แจงถึงวัตถุประสงค์การวิจัย ขออนุญาตบันทึกเสียงตลอดจนชี้แจงว่าผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มสามารถออกจากวงสนทนาได้ตลอดเวลาเมื่อรู้สึกไม่สะดวกใจหรือไม่อยากร่วมวงสนทนา สำหรับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมพื้นที่ใช้วิธี SWOT Analysis ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในพื้นที่ ได้แก่ 1.1) จุดแข็ง (Strengths : S) 1.2 จุดอ่อน (Weaknesses : W) และ 2) การวิเคราะห์

สภาพแวดล้อมภายนอกพื้นที่ ได้แก่ 2.1) โอกาส (Opportunities : O) 2.2) อุปสรรค (Threats) สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Contents Analysis) ทั้งนี้ คณะผู้ศึกษานำเสนอผลการศึกษาตามลำดับดังนี้ 1) บริบทของพื้นที่บ้านแหลมนาว 2) สภาพแวดล้อมและศักยภาพของพื้นที่บ้านแหลมนาว และ 3) แนวทางการพัฒนาพื้นที่บ้านแหลมนาว

บริบทของพื้นที่บ้านแหลมนาว

การศึกษาบริบทของพื้นที่บ้านแหลมนาวเพื่อเป็นการสร้างความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับพื้นที่เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ศักยภาพ และแนวทางการพัฒนาพื้นที่ โดยคณะผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า บ้านแหลมนาว ตั้งอยู่ หมู่ที่ 6 ตำบลนาคา อำเภอสุษารายู จังหวัดระนอง และอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแหลมสน จังหวัดระนอง เป็นหมู่บ้านเก่าแก่อันมีหลักฐานครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 3 หรือประมาณ พ.ศ. 2400 ประชาชนอพยพมาตั้งถิ่นฐานที่หมู่บ้านแห่งนี้เพราะความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งในขณะนั้นยังไม่มี การเรียกชื่อหมู่บ้าน จนกระทั่งถึงช่วงระยะเวลาหนึ่งชาวบ้านได้ตั้งชื่อบ้านแห่งนี้ขึ้น เนื่องจากที่ตั้งหมู่บ้านเป็นแหลมยื่นมาจากบ้านทะเลนอก ตำบลกำพวน อำเภอสุษารายู จังหวัดระนอง โดยระหว่างทางที่จะมาหมู่บ้านนี้มีการปลุกมะนาวกันทุกครัวเรือน จึงให้ชื่อหมู่บ้านนี้ว่า บ้านแหลมนาว โดยในขณะนั้นบ้านแหลมนาวเป็นหมู่ที่ 1 ตำบลนาคา อำเภอสุษารายู จังหวัดระนอง ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2535 ได้มีการประกาศให้บ้านแหลมนาวเป็น หมู่ที่ 6 และประกาศให้เป็นเขตอุทยานแห่งชาติแหลมสน ดังการให้ข้อมูลของ ผู้เข้าร่วมสนทนาว่า

“บรรพบุรุษพวกเราอยู่ในพื้นที่แห่งนี้มานานแล้ว ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 อีก อพยพมาจากละงู สตูล รุ่นแรกที่มาบุกเบิกก็ นายเหล็มซึ่งเป็นปู่ ตา บรรพบุรุษผู้ใหญ่เหต ต่อมาก็ผลัดมาเป็นรุ่นเราหม แล้วรุ่นนายบัว จนถึงตอนนี้ก็รุ่นผู้ใหญ่เหต พวกเราเป็นพี่น้อง เป็นญาติ ๆ กันทั้งหมด แต่เรื่องที่ดินทำกินนี้แหละ มาพักหลังเค้ามาประกาศให้ที่เรานี้เป็นอุทยาน ป่าไม้ เราก็อะไรในที่เราได้ไม่มากนัก”

การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนบ้านแหลมนาว
เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน

บ้านแหลมนาวมีลักษณะพื้นที่เป็นแหลม (ไม่ใช่เกาะ) อยู่ตอนใต้ของจังหวัดระนอง ติดกับฝั่งทะเลอันดามัน ซึ่งเป็นน่านน้ำที่สามารถเชื่อมต่อกับสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ (Republic of The Union of Myanmar) บริเวณส่วนกลางของพื้นที่เป็นภูเขา มีป่าและแหล่งน้ำตามธรรมชาติ พื้นที่โดยรอบแหลมเป็นชายหาด ฝั่งด้านนอกเป็นทรายขาวสะอาด ฝั่งด้านในมีลักษณะเป็นอ่าว เป็นทรายปนโคลน มีป่าแสม ป่าจากและทุ่งหญ้า ถือได้ว่ามีสภาพทรัพยากรในพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ ทั้งนี้มีประชาชนอาศัยอยู่มาก่อนที่จะมีการประกาศให้เป็นเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติแหลมสน ในปัจจุบันชาวบ้านได้เข้ามาใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าไม้เพื่อดำรงชีพ แต่ไม่กระทบต่อระบบหรือวงจรชีวิตธรรมชาติ เช่น มีการเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ ควาย ไก่ วัว เป็ด เป็นต้น ซึ่งจากการสังเกตมีวิธีการเลี้ยงแบบปล่อยอิสระ หากินอยู่ในทุ่งหญ้ากลางแหลมนาวและบริเวณที่พังกาอาศัย โดยไม่มีการกั้นเขต จนทำให้ควาย วัว ซึ่งชาวบ้านเลี้ยงมาเนิ่นนานปรับตัวเป็นสัตว์ป่าที่มีสัญชาตญาณป่าอย่างเต็มเปี่ยม นอกจากนี้ มีการปลูกพืชผลทางการเกษตร เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน มะม่วงหิมพานต์ เป็นต้น มีประชากรทำสวนยางพารา จำนวน 6 ครัวเรือน 22 ไร่ ปาล์ม น้ำมัน จำนวน 6 ครัวเรือน 5 ไร่ มะพร้าว จำนวน 10 ครัวเรือน 25 ไร่ และมะม่วงหิมพานต์ จำนวน 6 ครัวเรือน 421 ไร่ (องค์การบริหารส่วนตำบลนาคา, 2561, น. 8) สำหรับทรัพยากรทางทะเล มีชายหาดที่เป็นบริเวณหาดทรายขาวสะอาด โดยจากการสนทนากลุ่มชาวบ้านเรียกชายหาดว่า หาดฝั่งนอก (ชายหาดฝั่งนอก) กับหาดโคลน มีป่าแสม ป่าจากและทุ่งหญ้า เรียกว่า หาดฝั่งใน (ชายหาดฝั่งใน) สำหรับสภาพอากาศ พบว่า จังหวัดระนองรวมถึงบ้านแหลมนาวได้รับการขนานนามว่าเป็นเมือง ฝนแปด แดดสี่ กล่าวคือ มีฝนตกถึงแปดเดือนและอากาศร้อนเพียงสี่เดือน หรืออาจจะกล่าวได้ว่า มีฤดูฝนแปดเดือนและฤดูร้อนสี่เดือน คือ ฤดูร้อน (ตั้งแต่เดือนมกราคม – เมษายน) ฤดูฝน (ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม – ธันวาคม) จากสภาพภูมิอากาศที่มีฝนตกเกือบตลอดปี ย่อมส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพของชาวบ้าน ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มกับชาวบ้าน

ประชากรบ้านแหลมนาวมีจำนวน 46 ครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกันและทั้งหมดนับถือศาสนาอิสลาม นิกายสุหนี่ มีวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ได้แก่ พิธีกรรมรับขวัญเรือใหม่หรือเรือที่ต่อเติมใหม่จะทำพิธีรับขวัญโดยการนำผ้าผูกเรือผูกท้ายและเลี้ยงข้าว น้ำชา กาแฟ ขนม มีการชักชวนญาติและเพื่อนบ้านมากินบนเรือ

ในการทำพิธีต้องดูฤกษ์ยามเพื่อหาวันที่เหมาะสมและมีการอ่านคุอาซอพรเมื่อเสร็จพิธีแล้วจะนำเรือออกแล่นในทะเลเพื่อเอากฤกษ์ก่อนที่จะทำงานจริง ชาวบ้านแหลมนามมีอาชีพและรายได้หลักมาจากการประกอบอาชีพประมง โดยเพศชายจะมีหน้าที่ในการออกเรือประมง ทำมาหากิน เริ่มออกไปวางอวนในช่วงตั้งแต่ 04.00 น. - 13.00 น. และออกไปเก็บอวนในช่วงตั้งแต่ 19.00 - 23.00 น. ในส่วนของเรือโดหมึกเริ่มออกไปทำการในช่วงตั้งแต่ 20.00 - 04.00 น. ส่วนเพศหญิงจะอยู่บ้านเลี้ยงลูก และมีการรวมกลุ่มกันบ้างในการออกเรือไปหาหอยชักตีน ซึ่งสังเกตได้จากการลงพื้นที่ของคณะผู้ศึกษาจะพบว่า ในตอนกลางวันชาวบ้านที่อยู่อาศัยตามบ้านเรือนจะเป็นเพศหญิงและเด็ก สำหรับการก่อสร้างอาคารที่พักอาศัยวางเรียงกันตามชายหาดบริเวณกึ่งกลางชุมชน และเกือบทุกครัวเรือนจะมีระเบียง (ชาน) ที่ยื่นออกมาในทะเลเพื่อให้สามารถจอดเรือได้เมื่อน้ำขึ้น ดังภาพประกอบที่ 1 ส่วนด้านในฝั่งแผ่นดินเป็นทางเดินคอนกรีตยาวตามแนวชายหาด บ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นหลังคาจั่ว วัสดุที่ทำได้ทั่วไปตามร้านวัสดุก่อสร้าง มีการยกพื้นสูงโดยใช้เสาถอยสัมพันธ์กับปรากฏการณ์น้ำขึ้นน้ำลง มีการจัดผังภายในแบบเปิดโล่งกันส่วน ๆ และอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวจึงไม่มีความเป็นส่วนตัว (เอก เจริญศิลป์, 2562, น. 525 - 526)

ภาพที่ 1 : สภาพบ้านเรือนชาวบ้านแหลมนาม

ที่มา : วิทวัส ขุนหนู, สุภาวดี พรหมบุตร และปณณยวีร์ หนูประกอบ

การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนบ้านแหลมนาว
เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน

โครงสร้างพื้นฐานพบว่า บ้านแหลมนาวมีการใช้ระบบน้ำประปาภูเขา มีพลังงานไฟฟ้าใช้เพียงช่วงระยะเวลาหนึ่งในแต่ละวัน และเป็นพลังงานไฟฟ้าที่ได้มาจากโซลาเซลล์และเครื่องปั่นไฟ (น้ำมันดีเซล) มีศาสนสถาน 1 แห่ง คือ มัสยิดบ้านแหลมนาว อันเป็นศูนย์กลางทางสังคมและจิตใจของชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านจะไปมัสยิดทุกวันศุกร์และมีการผลัดเปลี่ยนกันทำหน้าที่เป็นครูสอนศาสนา ในส่วนของการศึกษามีสถานศึกษา 1 แห่งคือ โรงเรียนบ้านแหลมนาว ถูกสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2525 เดิมเป็นโรงเรียนบ้านบางเบน ต่อมาได้แยกจากโรงเรียนบ้านบางเบนเมื่อปี พ.ศ. 2536 โรงเรียนบ้านแหลมนาว เปิดสอนตั้งแต่อนุบาล 1 – ป.6 มีนักเรียน 34 คน มีครู 3 คน สำหรับท่าเรือบ้านแหลมนาวมี 1 แห่งตั้งอยู่ใจกลางหมู่บ้านแหลมนาว

จากการศึกษา สํารวจบริบทบ้านแหลมนาว ทำให้ทราบถึงสภาพแวดล้อมและลักษณะข้อมูลพื้นฐานบ้านแหลมนาว ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการนำไปวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพพื้นที่บ้านแหลมนาวต่อไป

สภาพแวดล้อมและศักยภาพของพื้นที่บ้านแหลมนาว

การสำรวจสภาพแวดล้อมและศักยภาพบ้านแหลมนาว ตำบลนาคา อำเภอสวยสำราญ จังหวัดระนอง คณะผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการสนทนากลุ่มภายใต้กรอบการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) เนื่องจากเป็นการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่ครอบคลุมทุกด้าน ทั้งสภาพแวดล้อมภายใน ประกอบด้วย จุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) และสภาพแวดล้อมภายนอก ประกอบด้วย โอกาส (Opportunities) อุปสรรค (Threats) มีผลการศึกษาดังนี้

1) สภาพแวดล้อมภายในบ้านแหลมนาว เป็นการสำรวจและวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของบ้านแหลมนาว มีดังนี้

1.1 จุดแข็ง (Strengths: S)

บ้านแหลมนาวมีจุดแข็ง คือ 1) พื้นที่บ้านแหลมนาวมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ทั้งทรัพยากรป่าไม้และทรัพยากรทางทะเลที่สวยงาม ประกอบกับอัตลักษณ์ วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชาวบ้านแหลมนาวมีความเป็นเอกลักษณ์ จึงเป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวบางกลุ่มหรือผู้คนที่สนใจเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเยี่ยมชมบ้านแหลมนาว

2) มีทรัพยากรทางทะเลที่หลากหลายและมีความอุดมสมบูรณ์ เช่น ปลา กุ้ง ปู เป็นต้น สืบเนื่องจาก การหาสัตว์ทะเลของชาวบ้านมีลักษณะการหาเพื่อขายในปริมาณที่น้อย ประกอบกับอุปกรณ์ในการหาสัตว์ทะเลมีขนาดเล็กและเป็นอุปกรณ์ที่ชาวบ้านสร้างขึ้นเอง ทำให้มีการอนุรักษ์สัตว์ทะเลที่มีขนาดเล็กไว้ได้

3) มีป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งกำเนิดสัตว์ทะเลต่าง ๆ มากมายหลายชนิด ส่งผลให้ทรัพยากรทางทะเลมีความอุดมสมบูรณ์ สังเกตได้จากชาวบ้านในพื้นที่พบจักจั่นทะเลเป็นจำนวนมาก โดยจักจั่นทะเลเป็นสัตว์ตระกูลเดียวกับกุ้ง มักจะฝังตัวอยู่ใต้ผืนทรายของชายหาด ทั้งนี้จักจั่นทะเลเป็นดัชนีชี้วัดความสมบูรณ์ในธรรมชาติ

4) ชาวบ้านมีการกำหนดกฎ กติกาชุมชนในการอยู่ร่วมกันและการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะการจับสัตว์ทะเลที่ไม่ทำลายวงจรชีวิตของสัตว์ทะเล เช่น หากจะจับกุ้งมังกร ห้ามใช้วิธีต้อนน้ำลงไปล่ากุ้งมังกรตามซอกหิน แต่ให้สามารถทำด้วยวิธีการวางอวนตาห่าง แล้วรอให้กุ้งว่ายมาติดอวนเอง ส่วนกุ้งตัวเล็ก ๆ ก็จะอยู่รอดปลอดภัย ทั้งนี้ชาวบ้านแหลมนาวได้กำหนดตาอวนให้กว้าง 4 - 4 (1/2) นิ้ว ซึ่งใหญ่กว่ามาตรฐานที่กรมประมงกำหนดไว้ ดังจากการสังเกตและพูดคุยกับชาวบ้าน พบว่า “อวนที่ตากแดด ซึ่งเป็นอวนสำหรับใช้ในการจับสัตว์ทะเลจะมีขนาดตาอวนกว้างและชาวประมงจะเข้มงวดกับข้อตกลงนี้มาก”

5) มีการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อแปรรูปผลิตภัณฑ์ เช่น (5.1) กลุ่มทำกะปิ พบว่า จังหวัดระนองมีกะปิเป็นสินค้าและเป็นของฝากที่มีชื่อเสียง เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวและประชาชน กะปิส่วนหนึ่งก็นำไปจำหน่ายมาจากบ้านแหลมนาว โดยกะปิบ้านแหลมนาวมีจุดเด่นกว่ากะปิพื้นที่อื่นเพราะใช้วัตถุดิบที่สดและใหม่ตลอดเวลา (5.2) กลุ่มทำปลาเค็มและสัตว์ทะเลตากแห้ง พบว่า ชาวบ้านแหลมนาวมีการนำทรัพยากรทางทะเลมาแปรรูปผลผลิตเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สินค้า

6) มีปราชญ์ชาวบ้านที่นำสมุนไพรและพืชในพื้นที่มาผลิตเป็นยาสมุนไพรชนิดผงที่ได้รับความนิยมจากชาวบ้านในพื้นที่และเป็นของฝากสำหรับคนที่มาเยือนบ้านแหลมนาว

7) การเข้าถึงพื้นที่ด้วยความยากลำบากเพราะต้องเดินทางด้วยเรือเพียงเท่านั้น จึงทำให้บุคคลภายนอกหรือประชาชนโดยทั่วไปไม่นิยมเดินทางไปบ้านแหลมนาว ประกอบกับชาวบ้านแหลมนาวมีจำนวนน้อย จึงทำให้ทรัพยากรทางธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ มีการใช้ทรัพยากรในพื้นที่น้อย นอกจากนี้ เรือที่ใช้ในการเดินทางไปบ้านแหลมนาว

การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนบ้านแหลมนาว
เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน

มีจำนวนน้อย ต้องมีการนัดหมายการเดินทางล่วงหน้าและสถานที่พักผ่อนมีจำนวนน้อย มีลักษณะเป็นที่พักแบบโฮมสเตย์ (Homestay) จึงทำให้สามารถกำหนดจำนวนผู้คนที่ต้องการไปบ้านแหลมนาวได้ ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งสำหรับการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่

8) พื้นที่บ้านแหลมนาวมีสัญญาณโทรศัพท์มือถือทุกเครือข่าย ทำให้ชาวบ้านมีความสะดวกสบายในการติดต่อสื่อสารและสามารถติดตามข่าวสารบ้านเมืองได้ด้วยเช่นกัน และ

9) ชาวบ้านมีความสามัคคีกัน เนื่องจาก บ้านแหลมนาวมีประชากรจำนวนน้อย และทุกครัวเรือนจะเป็นเครือญาติกัน มีศาสนาและบรรพบุรุษเดียวกัน จึงทำให้การสื่อสารและการให้ความร่วมมือในด้านต่าง ๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และมีผู้นำชุมชนเป็นที่ไว้วางใจของคนในชุมชน

1.2 จุดอ่อน (Weaknesses: W)

บ้านแหลมนาวมีจุดอ่อน คือ 1) ปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย พบว่าชาวบ้านทุกครัวเรือนไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย ลักษณะการก่อสร้างบ้านเรือนมีการรุกล้ำพื้นที่ชายทะเล ซึ่งเป็นการสร้างที่อยู่อาศัยตามรูปแบบที่บรรพบุรุษออกแบบไว้ แม้ ที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของชาวบ้านในพื้นที่ได้มีการจับจองมาเป็นระยะเวลายาวนาน แต่ในภายหลังหน่วยงานภาครัฐได้กำหนดให้ประชาชนที่จับจองที่ดินต้องชำระภาษีบำรุงท้องที่ (ภ.บ.ท. 5) ซึ่งเป็นเพียงเอกสารการรับเงินภาษีท้องถิ่นโดยเสียภาษีบำรุงท้องที่ให้กับองค์การบริหารส่วนตำบล แต่ไม่ใช้เอกสารสิทธิ์ในการถือครองที่ดิน ต่อมาในปี พ.ศ. 2526 รัฐบาลได้ประกาศเขตอุทยานแห่งชาติแหลมสน ซึ่งมีอาณาเขตทับซ้อนกับพื้นที่ทำกินดั้งเดิมของประชาชน จึงเกิดข้อพิพาทระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับประชาชนในพื้นที่

2) ปัญหาไฟฟ้า พบว่า บ้านแหลมนาวขาดแคลนไฟฟ้า เพราะไฟฟ้าของหน่วยงานภาครัฐไม่สามารถเข้าถึงพื้นที่ได้ สืบเนื่องจากบ้านแหลมนาวอยู่ห่างไกลจากผืนแผ่นดินใหญ่และประชาชนที่อาศัยในพื้นที่มีจำนวนน้อย จึงไม่มีการลงทุนเพื่อสร้างสายไฟเคเบิลจากผืนแผ่นดินใหญ่มาสู่บ้านแหลมนาว อย่างไรก็ตาม ไฟฟ้าที่ใช้ในพื้นที่มาจากการปั่นไฟด้วยเครื่องปั่นไฟที่ใช้น้ำมันเชื้อเพลิงหรือพลังงานไฟฟ้าแสงอาทิตย์ (โซลาร์เซลล์) ซึ่งจะมีบางครัวเรือนเท่านั้นที่มีกำลังทรัพย์ในการซื้อเครื่องปั่นไฟ สำหรับกระแสไฟฟ้าที่จ่ายให้แก่ครัวเรือนอื่น ๆ นั้น มาจากเครื่องปั่นไฟของส่วนกลาง มีช่วงระยะเวลา

ในการปล่อยกระแสไฟฟ้า นอกจากนี้จากการสังเกตและพูดคุยกับชาวบ้าน พบว่า “มีหน่วยงานภาครัฐมาสร้างเครื่องผลิตกระแสไฟฟ้าในพื้นที่ แต่มีสภาพที่ชำรุด ไม่สามารถผลิตไฟฟ้าได้มาเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้ว และยังไม่เห็นหน่วยงานเข้ามาซ่อมแซม”

3) ปัญหาขยะ พบว่า สภาพพื้นที่บ้านแหลมนาวมีลักษณะเป็นแหลมและสามารถเดินทางเข้าออกพื้นที่ได้ด้วยเรือเพียงเท่านั้น จึงส่งผลต่อการจัดเก็บขยะครัวเรือนในพื้นที่ แต่อย่างไรก็ตาม ประชาชนมีวิธีการจัดกำจัดขยะด้วยวิธีการเผา ส่วนขยะแก้ว ขวดน้ำ ขวดพลาสติก และเศษวัสดุจะคัดแยกเพื่อส่งขึ้นฝั่งไปยังโรงงานรีไซเคิลขยะอาทิตย์ละครึ่ง ส่วนขยะเศษอาหารจะนำไปใช้เลี้ยงไก่ แพะ เป็ด แต่ขยะที่เป็นเศษอาหารดังกล่าวก่อให้เกิดความสกปรกในพื้นที่และไม่ถูกสุขลักษณะ นอกจากนี้ยังพบว่า มีขยะส่วนหนึ่งที่ไหลมาตามกระแสน้ำ กล่าวคือ พื้นที่บ้านแหลมนาวและผืนแผ่นดินใหญ่จะเป็นร่องน้ำของอ่าวในตำบลนาคา ลำน้ำ ลำคลองเกือบทุกสายที่ไหลผ่านเมืองมีปลายทางอยู่ที่อ่าวนี้ จึงทำให้มีขยะจำนวนมากไหลมาที่อ่าวนี้ โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝนจะมีขยะมากกว่าปกติ

4) มีข้อจำกัดในการให้บริการด้านสาธารณสุขในพื้นที่ คือ บ้านแหลมนาวไม่มีสถานพยาบาล เพราะมีประชากรอาศัยอยู่จำนวนน้อย แต่เมื่อประชาชนไม่สบาย เจ็บป่วย พบว่า การรักษาพยาบาลในเบื้องต้นจะกินยาที่ซื้อเตรียมไว้ก่อน แต่ถ้าหากมีอาการหนักขึ้น จะมีการส่งไปรักษาพยาบาลในตัวอำเภอสุขสำราญ ซึ่งการเดินทางไปรักษาพยาบาลในตัวอำเภอนั้นเป็นไปด้วยความยากลำบาก เพราะประชาชนต้องเดินทางด้วยเรือและเดินทางต่อด้วยรถยนต์ ซึ่งประชาชนชาวแหลมนาวส่วนใหญ่ไม่มีรถยนต์เป็นของตนเอง และบริเวณท่าเรือที่ผืนแผ่นดินใหญ่ (ท่าเรืออุทยานแห่งชาติแหลมสน) ไม่มีรถโดยสารประจำทางผ่าน อีกทั้งข้อจำกัดด้านเวลาที่สามารถเดินทางไปรับการรักษาพยาบาลได้เฉพาะบางช่วงเวลาเท่านั้น ซึ่งไม่เหมาะสมในกรณีที่เกิดเหตุการณ์ฉุกเฉินในพื้นที่

5) ปัญหาน้ำสำหรับอุปโภค บริโภค พบว่า ประชาชนในพื้นที่ขาดแคลนน้ำที่ถูกต้องสุลักษณะสำหรับการอุปโภค บริโภค เพราะประชาชนในพื้นที่ใช้น้ำประปาภูเขาและอาจมีคุณภาพน้ำไม่ดีเท่าที่ควร ในขณะที่ ในช่วงฤดูร้อนจะมีปริมาณน้ำประปาภูเขาน้อยไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน

6) ปัญหาการปล่อยสัตว์เลี้ยงในพื้นที่สาธารณะ พบว่า บางครัวเรือนมีการปล่อยสัตว์เลี้ยง เช่น แพะ เป็ด เป็นต้น ให้หากินอิสระในพื้นที่สาธารณะ อันส่งผลต่อความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ และสร้างความเสียหายแก่ต้นไม้ พืชพันธุ์ ของชาวบ้านและสิ่งของ

การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนบ้านแหลมนาว
เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน

สาธารณะ นอกจากนี้ สัตว์เลี้ยงดังกล่าวได้ขบถของเสียเรี่ยราด ไม่เป็นที่เป็นทาง ก่อให้เกิดกลิ่นเหม็น มีความสกปรกในพื้นที่ และอาจนำไปสู่การเป็นแหล่งเพาะเชื้อโรคได้ ดังนั้นการให้ข้อมูลของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มว่า

“ตรงทางเดินสาธารณะมีนักศึกษากับพวกเราช่วยกันจัดให้สวยงาม ทาสีให้สวย แต่นั่นแหละ มีบางบ้านปล่อยเปิด แพะ ให้หากินเอง แล้ว สัตว์พวกนี้มันถ่ายไม่เป็นที่ หญ้า ต้นไม้ ที่ปลูกไว้สวย ๆ มันก็กินหมด”

7) ข้อจำกัดด้านการเดินทาง พบว่า การเดินทางไปบ้านแหลมนาวสามารถเดินทางได้ด้วยเรือเพียงอย่างเดียว และไม่มีเรือโดยสารประจำทาง ซึ่งผู้ที่ต้องการเดินทางไปบ้านแหลมนาวจะต้องนัดหมายวัน เวลา กับคนขับเรือหรือเจ้าของเรือล่วงหน้า อีกทั้งเรือที่ใช้สำหรับการขนส่งบุคคลภายนอกที่ต้องการเดินทางไปบ้านแหลมนาวมีจำนวนน้อย เพราะเรือของชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นเรือประมงพื้นบ้าน นอกจากนี้ มีข้อจำกัดเรื่องช่วงระยะเวลาในการเดินทาง กล่าวคือ การเดินทางสามารถเดินทางได้ในช่วงที่ไม่มีมรสุม คลื่นลมไม่แรง และต้องดูช่วงเวลาขึ้น น้ำลง ด้วย เพราะหากเดินทางในช่วงที่น้ำลงนั้น จะมีบางช่วงของเส้นทางที่เรือไม่สามารถสัญจร เนื่องจากมีสันดอนทรายที่ตื้นเขินขึ้นมา อันเป็นอุปสรรคต่อการเดินทาง

8) สถานศึกษาในพื้นที่ไม่มีความพร้อม ทั้งในด้านสถานที่และจำนวนของบุคลากรครู กล่าวคือ โรงเรียนบ้านแหลมนาวเป็นโรงเรียนที่ก่อตั้งขึ้นมาเป็นระยะเวลา นาน มีสภาพอาคารที่ชำรุด ทรุดโทรมไม่เหมาะแก่การเรียนการสอน อีกทั้งจำนวนของบุคลากรครูมีจำนวน 3 คน ในขณะที่โรงเรียนมีนักเรียนที่ต้องศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาล 1 ถึงประถมศึกษาปีที่ 6 อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาค้นคว้า เด็กส่วนใหญ่จะเรียนไม่จบตามระบบการศึกษา เนื่องจาก ต้องออกมาช่วยพ่อแม่ทำมาหากิน จึงทำให้ระบบการศึกษาในพื้นที่ไม่มีคุณภาพเท่าที่ควร

9) งบประมาณในการพัฒนามีไม่เพียงพอ เพราะพื้นที่อยู่ห่างไกลจากผืนแผ่นดินใหญ่ ยากลำบากในการเข้าถึง และประชาชนในพื้นที่มีจำนวนน้อย ตลอดจนพื้นที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแหลมสนทำให้การก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาอาจจะไม่สอดคล้องกับแนวทางการอนุรักษ์พื้นที่ของอุทยานแห่งชาติแหลมสน จึงทำให้ไม่ค่อยมีงบประมาณเข้ามาสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่

2) สภาพแวดล้อมภายนอกบ้านแหลมนาว เป็นการสำรวจและวิเคราะห์โอกาสและอุปสรรคของบ้านแหลมนาว มีดังนี้

2.1 โอกาส (Opportunities : O)

บ้านแหลมนาวมีโอกาสนี้ คือ 1) พื้นที่จังหวัดระนองอยู่ในเขตพัฒนาพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจภาคใต้อย่างยั่งยืน (Southern Economic Corridor : SEC) จึงทำให้จังหวัดระนองและบ้านแหลมนาวมีโอกาสที่จะได้รับการพัฒนา 2) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่นิยมการท่องเที่ยวกระแสรอง คือ การท่องเที่ยวขึ้นชมธรรมชาติ วิถีชีวิตและวัฒนธรรม ตลอดจนการท่องเที่ยวที่ต้องการมีส่วนร่วมกับชุมชน จึงทำให้บ้านแหลมนาวสามารถตอบสนองความต้องการของพฤติกรรมนักท่องเที่ยวดังกล่าว โดยที่ผ่านมามีกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้ลงพื้นที่ไปก่อสร้างสาธารณะประโยชน์ เช่น สร้างเตาเผาขยะ 3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดระนอง ยุทธศาสตร์พัฒนากลุ่มจังหวัด ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศให้ความสำคัญและกำหนดให้มีการส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีชุมชนเพื่อเป็นการสร้างฐานรายได้ใหม่ 4) หน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน ให้ความสำคัญและสนับสนุนการท่องเที่ยวทางเลือกหรือการท่องเที่ยวกระแสรอง 5) กระแสของแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (Corporate Social Responsibility : CSR) ของหน่วยงานภาคเอกชนที่ต้องการรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อนำไปสู่เป้าหมายสูงสุด คือการพัฒนาที่ยั่งยืน 6) พื้นที่บ้านแหลมนาวอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแหลมสน ทำให้ไม่มีบุคคลใดกล้าบุกรุกพื้นที่ ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ และ 7) ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ มีแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมคือ พลับพลึงธารคลองนาคา ซึ่งสามารถเชื่อมโยงเป็นการท่องเที่ยวบนฝั่งและทางทะเลได้

2.2 อุปสรรค (Threats : T)

บ้านแหลมนาวมีอุปสรรค คือ 1) ปัญหาสภาพภูมิอากาศ สืบเนื่องจากจังหวัดระนองและบ้านแหลมนาวเป็นพื้นที่ที่มีฤดูฝนติดต่อกันเป็นระยะเวลายาวนานประมาณ 8 เดือน และในช่วงฤดูฝนมีลมกระโชกแรง มีคลื่นสูง ในขณะที่ชาวบ้านบ้านแหลมนาวส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง จึงทำให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบจากสภาพภูมิอากาศ ไม่สามารถออกเรือประมงได้ เพราะเรือประมงชาวบ้านมีขนาดเล็กเป็นเรือประมงชายฝั่ง และเมื่อชาวบ้านไม่สามารถออกเรือหาสัตว์ทะเลได้ ย่อมส่งผลกระทบต่อ

การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนบ้านแหลมนาว เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน

ต่อรายได้ของชาวบ้าน 2) หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรภายนอกขาดความรู้ความเข้าใจในบริบท ศักยภาพ ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน จึงเกิดการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องและตรงตามความต้องการของชุมชน 3) การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐขาดความต่อเนื่อง เพราะหน่วยงานภาครัฐไม่ได้กำหนดแผนการพัฒนาพื้นที่บ้านแหลมนาวระยะยาว และมักจัดโครงการ กิจกรรมพัฒนาพื้นที่เพียงช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ตามกระบวนการงบประมาณแผ่นดิน ซึ่งไม่ได้มีการพัฒนาที่ต่อเนื่อง ดังสังเกตได้จาก เครื่องปั้นไฟฟ้าชำรุดแต่ไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบเข้ามาซ่อมแซม ทั้งนี้อาจเกิดขึ้นจาก หน่วยงานที่รับผิดชอบไม่ได้มีการกำหนดงบประมาณในการซ่อมแซมไว้ในแผนงบประมาณรายจ่ายประจำปี 4) การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของหน่วยงานภาครัฐที่ผ่านมาขาดความต่อเนื่อง โครงการพัฒนาส่วนใหญ่เป็นโครงการพัฒนาแค่ช่วงระยะเวลาเดียว ไม่ได้เป็นแผนพัฒนา ระยะยาว 5) ปัญหาที่ซบเซาทางการเกษตรตกต่ำ ไม่สอดคล้องกับค่าครองชีพที่สูงขึ้น และ 6) ปัญหาราคาน้ำมันมีราคาสูง ไม่สอดคล้องกับราคาผลผลิตที่มีราคาต่ำ ทำให้รายได้และต้นทุนการประกอบอาชีพของประชาชนไม่สมดุลกัน เพราะ ชาวบ้านแหลมนาวส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง มีเรือยนต์ขนาดเล็กเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพ ตลอดจนการออกเรือหาสัตว์ทะเลสามารถทำได้เพียงบางฤดูกาลเท่านั้น ทำให้รายได้กับค่าใช้จ่าย ค่าครองชีพไม่สมดุลกัน

แนวทางการพัฒนาบ้านแหลมนาว

จากการสำรวจสภาพแวดล้อม ศักยภาพพื้นที่บ้านแหลมนาวด้วยวิธีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) ประกอบกับวิธีการสนทนากลุ่มเพื่อระดมความคิดเห็นจากชาวบ้านแหลมนาวในการกำหนดแนวทางการพัฒนาบ้านแหลมนาวที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และมีความยั่งยืน มีดังนี้ต่อไป

1) จากสภาพปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของชาวบ้านไม่มีเอกสารสิทธิ์ จึงควรกำหนดพื้นที่ทำมาหากินให้ชัดเจน โดยส่วนราชการและประชาชนควรรื้อและทำข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับพื้นที่ที่ชาวบ้านสามารถทำมาหากินและปลูกสร้างอาคารบ้านเรือนตลอดจนลักษณะอาคารบ้านเรือนได้ ทั้งนี้ ควรคำนึงถึงสภาพความเป็นอยู่และวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวบ้าน

2) บ้านแหลมนาวามีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว จึงควรพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดย 1) ยกกระดับพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community - Based Tourism) โดยพัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มีความหลากหลาย เพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งอาจเป็นกิจกรรมการเล่าเรื่องในพื้นที่ พาไปเยี่ยมชมจุดต่าง ๆ ในพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนพัฒนาให้พื้นที่เป็นการท่องเที่ยววิถีประมงเชิงอนุรักษ์ และกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบการศึกษารวมชาติ ทั้งบนบกและทางทะเล 2) พัฒนาสถานที่พักแบบโฮมสเตย์ (Homestay) ให้มีมาตรฐาน สะดวกสบาย ปลอดภัย และเพิ่มจำนวนสถานที่พักแบบโฮมสเตย์ (Homestay) โดยคำนึงถึงขีดความสามารถของพื้นที่ในการรองรับจำนวนนักท่องเที่ยว และ 3) กำหนด กฎ กติกาการท่องเที่ยวในพื้นที่ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทและขีดความสามารถของพื้นที่ เช่น การกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยว การกำหนดพฤติกรรมนักท่องเที่ยว เป็นต้น

3) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ดังนี้ 1) บ้านแหลมนาวาไม่มีระบบไฟฟ้าที่มีคุณภาพ จึงควรพัฒนาระบบไฟฟ้าให้มีประสิทธิภาพและพร้อมที่จะจ่ายกระแสไฟให้แก่ชาวบ้านตลอด 24 ชั่วโมง โดยในระยะแรกควรมีการซ่อมแซมเครื่องปั่นไฟที่ชำรุด ให้สามารถใช้งานได้ และในระยะต่อไปควรมีการขายเครื่องปั่นไฟให้มีจำนวนเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ ระบบการผลิตกระแสไฟฟ้าในพื้นที่ ควรใช้ระบบแผงโซลาร์เซลล์ เพราะทำให้ประหยัดค่าใช้จ่าย น้ำมันเชื้อเพลิงในการปั่นไฟ และพื้นที่มีสภาพเป็นแหลม มีแสงแดดที่เหมาะสมแก่การทำแผงโซลาร์เซลล์ 2) พัฒนาระบบน้ำเพื่ออุปโภค บริโภคให้มีปริมาณที่เพียงพอและมีคุณภาพ

4) การเดินทางกลับบ้านแหลมนาวาสามารถเดินทางด้วยเรือเพียงเท่านั้นและมีข้อจำกัดในเรื่องระยะเวลาการเดินทาง ดังนั้น พัฒนาระบบการเดินทางให้มีประสิทธิภาพ โดยจัดให้มีเรือโดยสารประจำทางที่มีสภาพดี ปลอดภัยและพร้อมที่จะให้บริการ วันละ 1 เที่ยว

5) โรงเรียนบ้านแหลมนาวามีสภาพชำรุด ทరుดโทรม เพราะโรงเรียนก่อสร้างมาเป็นระยะเวลายาวนานและสภาพพื้นที่ที่อยู่ใกล้ทะเล จึงมีโอกาสสูงที่ตัวอาคารถูกละอองน้ำทะเล ทำให้อาคารและวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนมีสภาพชำรุด ทรุดโทรม ดังนั้น ควรปรับปรุงและพัฒนาอาคารเรียนของโรงเรียนบ้านแหลมนาวาให้มีสภาพที่พร้อมใช้งานและสอดคล้องกับลักษณะของพื้นที่ เพื่อให้เด็ก ๆ ในพื้นที่ได้มีอาคารเรียนที่

การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนบ้านแหลมนาว
เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน

ปลอดภัย ตลอดจนจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ ที่ส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้แก่นักเรียน นอกจากนี้ควรจัดระบบการเรียนการสอนแบบออนไลน์ เพื่อเป็นการเพิ่มโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ในมุมมองที่กว้างเพิ่มมากขึ้น

6) จัดระบบการจัดเก็บขยะให้มีประสิทธิภาพ โดยชาวบ้านควรมีการคัดแยกขยะให้ถูกต้อง ตลอดจนปรับภูมิทัศน์ในชุมชนให้เป็นระเบียบและสวยงาม

7) ชาวบ้านบางครัวเรือนเลี้ยงสัตว์แบบปล่อยอิสระ ทำให้พื้นที่สาธารณะและที่อยู่อาศัยของชาวบ้านเกิดความเสียหายและสกปรก ดังนั้น ผู้นำในพื้นที่ควรประสานงานหรือเจรจากับครัวเรือนที่เลี้ยงเป็ด เลี้ยงแพะ แบบปล่อยอิสระ ให้เลี้ยงภายในพื้นที่ของตนเองและห้ามปล่อยไปสู่พื้นที่สาธารณะ

8) พัฒนาช่องทางการตลาดและแหล่งตลาดให้แก่สินค้าในพื้นที่ ทั้งที่เป็นสินค้าทางทะเล เช่น ปลา ปู กุ้ง เป็นต้น หรือสินค้าแปรรูป เช่น กะปิ ปลาเค็ม เป็นต้น เพื่อเป็นการยกระดับรายได้ให้แก่ประชาชนในพื้นที่

9) บ้านแหลมนาวไม่มีสถานพยาบาล จึงควรสร้างสถานพยาบาลขนาดเล็กหรือสถานีอนามัย โดยใช้พื้นที่ของโรงเรียนเป็นสถานพยาบาลหรือสถานีอนามัยและควรมีบุคลากรด้านสาธารณสุขประจำพื้นที่ พร้อมทั้งจัดให้มีเครื่องมือ อุปกรณ์ทางการแพทย์เบื้องต้น ตลอดจนจัดให้มีเรือเร็วของหน่วยงานภาครัฐประจำการ ณ บ้านแหลมนาว เพื่อช่วยเหลือประชาชนในกรณีฉุกเฉิน

10) จัดทำศูนย์รวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ เพราะพื้นที่บ้านแหลมนาวมีชาวบ้านอาศัยอยู่กันมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 และอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ในการทำมาหากินที่ตกทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษได้อยู่อย่างกระจัดกระจายตามบ้านเรือนต่าง ๆ ซึ่งหากมีการจัดเก็บไว้เป็นระบบและรวบรวมไว้ที่เดียวกัน จะสามารถสร้างเป็นศูนย์เรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนวิถีประมงพื้นที่ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ และเป็นแหล่งเรียนรู้

อภิปรายผล

บ้านแหลมนาว ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง เป็นหมู่บ้านที่มีชาวบ้านมาใช้ชีวิต ดำรงชีวิตมาอย่างยาวนาน มีการผลิตเปลี่ยน ย้ายถิ่นฐาน และบางกลุ่มได้สืบลูก สืบหลาน ใช้พื้นที่บ้านแหลมนาวเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและทำมาหากิน จนกระทั่ง

ปัจจุบันชาวบ้านที่อยู่บริเวณบ้านแหลมนาวจำนวน 46 ครัวเรือน ถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีประชากรอาศัยอยู่จำนวนน้อย เพราะด้วยสภาพแวดล้อมและบริบทของพื้นที่ที่มีสภาพเป็นแหลม รายล้อมด้วยทะเลและป่า มีการเดินทางที่ยากลำบาก โดยสามารถเดินทางได้ด้วยเรือเพียงเท่านั้น ตลอดจนมีข้อจำกัดทางด้านระยะเวลา ช่วงระยะเวลาในการเดินทาง ประกอบกับโครงสร้างพื้นฐานหรือสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ยังไม่มีความพร้อม ไม่สามารถที่จะให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างเต็มความสามารถ โดยเฉพาะด้านไฟฟ้า เนื่องจากบ้านแหลมนาวเป็นพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลจากผืนแผ่นดินใหญ่และมีชาวบ้านอาศัยอยู่จำนวนน้อย จึงไม่เหมาะสมและคุ้มค่าแก่การลงทุนสร้างเครื่องปั่นไฟฟ้าขนาดใหญ่ ดังนั้นด้วยบริบทปัญหาไฟฟ้าและปัญหาน้ำสำหรับอุปโภค บริโภคของพื้นที่มีความสอดคล้องกับพื้นที่เกาะพยาม จังหวัดระนองเมื่อประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา พบว่า ปัญหาการจัดการท่องเที่ยว เกาะพยามคือ ระบบสาธารณูปโภคไม่มีความพร้อม เช่น ไฟฟ้า ถนน น้ำสำหรับอุปโภค บริโภคและการกำจัดขยะ เป็นต้น (อนงศ์นุช สุทธิพงศ์, 2547, น. 58) และเป็นไปในทิศทางเดียวกับพื้นที่เกาะตะรุเตา จังหวัดสตูล พบว่า พื้นที่เกาะตะรุเตามีข้อจำกัดด้านไฟฟ้า มีการกำหนดช่วงเวลาการจ่ายกระแสไฟฟ้า (วิหวัศ ขุนหนู, 2554, น. 126) ดังนั้นด้วยบริบทบ้านแหลมนาวที่มีลักษณะเป็นแหลม การเดินทางยากลำบาก และอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ จึงทำให้มีข้อจำกัดด้านการพัฒนาในด้านต่าง ๆ แต่อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลข้างต้นในพื้นที่ของเกาะพยามซึ่งมีจุดเด่นด้านการท่องเที่ยว จึงทำให้ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2563) เกาะพยามมีการลงทุนและพัฒนาระบบสาธารณูปโภคที่มีความพร้อมในการให้บริการแก่ประชาชนและนักท่องเที่ยว อันแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของการท่องเที่ยว สำหรับแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านไฟฟ้าในพื้นที่บ้านแหลมนาว ควรสนับสนุนให้มีการจัดตั้งพลังงานไฟฟ้าจากแสงอาทิตย์ (แผงโซลาร์เซลล์) เพราะพลังงานแสงอาทิตย์ไม่มีต้นทุน เป็นการประหยัดพลังงานจำนวนมากและเป็นการลดภาวะโลกร้อน ลดต้นทุนในการผลิตสามารถกักเก็บไว้ในแบตเตอรี่ไว้ใช้สำหรับตอนกลางคืน นอกจากนี้ พลังงานแสงอาทิตย์ไปในประเทศไทยนั้นก็มีคุณภาพ เพราะประเทศไทยตั้งอยู่ใกล้เส้นศูนย์สูตร จึงได้รับพลังงานแสงอาทิตย์ค่อนข้างสูง (รพีพัฒน์ สุทธิวงศ์, 2560, น. 7)

ชาวบ้านบ้านแหลมนาวได้อาศัยอยู่ในพื้นที่มาอย่างยาวนาน แต่ชาวบ้านไม่มีเอกสารสิทธิ์ในการครอบครองที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย เพราะพื้นที่บ้านแหลมนาวอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแหลมสน จึงทำให้ในบางครั้งเกิดข้อพิพาทระหว่างเจ้าหน้าที่อุทยาน

การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนบ้านแหลมนาว
เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน

กับชาวบ้าน ซึ่งปัญหาดังกล่าวเกิดจากการกำหนดเขตที่ดินล้ำสมัยและไม่เป็นไปตามข้อเท็จจริงตามความเหมาะสมในการใช้ประโยชน์ตามศักยภาพของพื้นที่ มีการทับซ้อนกันและไม่สามารถตกลงกันได้ ในปัญหาการทับซ้อนแนวระหว่างหน่วยงาน และหน่วยงานของรัฐกำหนดแนวเขตโดยไม่ทราบข้อมูลในพื้นที่จริง แม้พบข้อมูลผิดพลาดก็ไม่ได้มีการแก้ไขหรือแก้ไขล่าช้า ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ส่งผลให้ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ถูกกำหนดขอบเขตให้เป็นเขตพื้นที่สงวนหวงห้ามของรัฐ เป็นผู้กระทำผิดตามกฎหมาย วิธีชีวิตเปลี่ยนไป กระทบสิทธิของประชาชน ละเมิดสิทธิมนุษยชน ดังนั้น ควรให้ประชาชนมีส่วนได้ส่วนเสียกับการกำหนดแนวเขตที่ดินของรัฐ และควรมีการปรับปรุงจำแนกการใช้ที่ดินใหม่ตามการเพิ่มขึ้นของประชากร วิธีชีวิต อาชีพและความเป็นอยู่ของประชาชน และควรแก้ไขกำหนดแนวเขตให้ถูกต้องตามความเป็นจริงให้รวดเร็ว (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2559, น. 206 - 207)

สำหรับศักยภาพของพื้นที่บ้านแหลมนาว พบว่า มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง มีการกำหนดกฎ เกณฑ์การหาสัตว์ทะเล มีการหากุ้งมังกรด้วยวิธีการหาแบบวิถีชีวิตชุมชน จึงเป็นโอกาสของพื้นที่ตามแผนพัฒนาพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจภาคใต้อย่างยั่งยืน (SEC) ที่จะได้รับการสนับสนุนให้มีความเป็นเลิศด้านสัตว์ทะเล และส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งที่มีมูลค่าสูง เช่น กุ้งมังกร หอยทะเล เป็นต้น นอกจากนี้ แผนพัฒนาดังกล่าวเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนรายได้ของชาวบ้านอันเป็นฐานเศรษฐกิจใหม่ที่ต่อยอดการพัฒนาจากฐานทรัพยากรและกิจกรรมเศรษฐกิจที่มีอยู่ในพื้นที่เพื่อเพิ่มโอกาสในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยให้มีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนของการพัฒนาในระยะยาว (สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562, น. 14 - 16)

จากทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และเพื่อเป็นการส่งเสริมรายได้ให้แก่ชาวบ้านโดยใช้ฐานทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวบ้านในพื้นที่เป็นต้นทุนในการหารายได้ จึงเหมาะสมที่จะส่งเสริมให้พื้นที่เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หรือส่งเสริมให้เป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community – Base Tourism) ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาประเทศไทย 4.0 (Thailand 4.0) โดยให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อน

ประเทศไทยด้วยเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ตั้งแต่ระดับมหภาคและจุลภาค โดยเฉพาะการขับเคลื่อนในระดับจุลภาค เป็นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในระดับชุมชนด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามบริบทของพื้นที่ เช่น ชุมชนรวมตัวกันสร้างหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวตามวิถีชาวบ้าน โดยนำวิถีชีวิตท้องถิ่นมาเป็นจุดขายและจัดการท่องเที่ยวแบบพักอาศัยกับเจ้าของบ้านหรือโฮมสเตย์ มีการนำทรัพยากรในพื้นที่มาทำการผลิตสินค้าทำมือ (Handmade) (ระพีพรรณ ภูผกาพันธ์พงษ์ตีฆฑรัตน์, 2556, น. 7) ทั้งนี้ การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ความสำคัญกับวิถีการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมในพื้นที่ แต่ชาวบ้านยังขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ไม่มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์บ้านแหลมนาว ซึ่งเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและถ่ายทอดวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่อย่างไรก็ตาม การถ่ายทอดภูมิปัญญาและความรู้เป็นกระบวนการที่ต้องใช้ระยะเวลาและประเทศไทยยังไม่มีแนวทางการถ่ายทอดและจัดเก็บภูมิปัญญาอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2552, น. 33 - 34) อันสอดคล้องกับจุดอ่อนของการท่องเที่ยวเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี คือ การพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและวิถีการดำรงชีวิต เนื่องจากขาดทักษะในการรวบรวมและการนำเสนอประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและวิถีการดำเนินชีวิต (พิสมัย จารุจิตติพันธ์, 2557, น. 145 - 16)

ดังนั้น การพัฒนาบ้านแหลมนาวให้มีความยั่งยืน ควรพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านให้ดียิ่งขึ้นด้วยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ การกำหนดแนวเขตทำมาหากินของชาวบ้าน และส่งเสริมสนับสนุนให้มีการท่องเที่ยวโดยชุมชน อันเป็นวิธีการเพิ่มรายได้จากเศรษฐกิจฐานรากและเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ให้มีความยั่งยืน

สรุปผลการศึกษา

การสำรวจสภาพแวดล้อม ศักยภาพ พื้นที่บ้านแหลมนาว ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง พบว่า พื้นที่บ้านแหลมนาวมีชาวบ้านเข้ามาอยู่อาศัยและทำมาหากินตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 โดยมีวิวัฒนาการการพัฒนาพื้นที่มาอย่างต่อเนื่องด้วยความล้ำค่า เพราะบริบทของพื้นที่บ้านแหลมนาวมีสภาพลักษณะภูมิประเทศเป็นแหลม

การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนบ้านแหลมนาว
เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน

รายล้อมด้วยทะเลและป่าภูเขา ทำให้การเดินทางไปบ้านแหลมนาวเป็นไปด้วยความยากลำบากหรือกล่าวได้ว่าตัวชุมชนมีลักษณะเป็นสังคมปิดทางกายภาพ การเดินทางเข้าถึงได้จากทางเรือเพียงเท่านั้น จึงทำให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มีจำนวนน้อย เป็นกลุ่มชาวบ้านดั้งเดิมที่มีความสัมพันธ์กันเป็นเครือญาติ และไม่มีประชากรกลุ่มใหม่ย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่ ชาวบ้านมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่เหมือนกัน โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง สำหรับการสำรวจสภาพแวดล้อม ศักยภาพบ้านแหลมนาว ด้วยวิธีการ SWOT Analysis พบว่า

สภาพแวดล้อมภายในบ้านแหลมนาว มีจุดแข็ง คือ บ้านแหลมนาวมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ทั้งทรัพยากรป่าไม้และทรัพยากรทางทะเล ชาวบ้านมีการกำหนดกติกาชุมชนในการอยู่ร่วมกันและการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะการจับสัตว์ทะเลที่ไม่ทำลายวงจรชีวิตของสัตว์ทะเล มีการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อแปรรูปผลิตภัณฑ์ เช่น กลุ่มทำกะปิ กลุ่มทำปลาเค็มและสัตว์ทะเลตากแห้ง เป็นต้น สำหรับจุดอ่อน คือ ปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย ปัญหาไฟฟ้า ปัญหาขยะ พื้นที่บ้านแหลมนาวไม่มีสถานพยาบาล ปัญหาน้ำสำหรับอุปโภค บริโภค ปัญหาการปล่อยสัตว์เลี้ยงในพื้นที่สาธารณะ ข้องจำกัดด้านการเดินทางเข้าถึงพื้นที่ สถานที่ศึกษาในพื้นที่ไม่มีความพร้อมและงบประมาณในการพัฒนาพื้นที่มีไม่เพียงพอ

สภาพแวดล้อมภายนอกบ้านแหลมนาว มีโอกาส คือ พื้นที่บ้านแหลมนาวอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแหลมสน ทำให้ไม่มีบุคคลใดกล้าบุกรุกพื้นที่ อันส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ จังหวัดระนองอยู่ในเขตพัฒนาพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจภาคใต้อย่างยั่งยืน จึงทำให้จังหวัดระนองและบ้านแหลมนาวมีโอกาสที่จะได้รับการพัฒนา นอกจากนี้ ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดระนอง ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศให้ความสำคัญและกำหนดให้มีการส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีชุมชนเพื่อเป็นการสร้างฐานรายได้ใหม่ และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่นิยมการท่องเที่ยวกระแสรอง คือ การที่ท่องเที่ยวที่ชื่นชมธรรมชาติ วิถีชีวิตและวัฒนธรรม จึงเป็นโอกาสที่ดีของบ้านแหลมนาว สำหรับอุปสรรค คือ ปัญหาสภาพภูมิอากาศ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรภายนอกขาดความรู้ ความเข้าใจในบริบทศักยภาพ ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐขาดความต่อเนื่อง เพราะหน่วยงานภาครัฐไม่ได้กำหนดแผนการพัฒนา

พื้นที่บ้านแหลมนาวระยะยาว ปัญหาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ ปัญหาราคาน้ำมันสูง ทำให้รายได้และต้นทุนการประกอบอาชีพของประชาชนไม่สมดุลกัน

แนวทางการพัฒนาบ้านแหลมนาว คือ กำหนดพื้นที่ทำมาหากินให้ชัดเจน พัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน พัฒนาสถานที่พักแบบโฮมสเตย์ กำหนด กฎ กติกา การท่องเที่ยวในพื้นที่ พัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา พัฒนาระบบการเดินทาง โดยจัดให้มีเรือโดยสารประจำทางที่มีสภาพดี ปรับปรุงและพัฒนาอาคารเรียนโรงเรียนบ้านแหลมนาว จัดระบบการจัดเก็บขยะให้มีประสิทธิภาพ พัฒนาช่องทางการตลาดให้แก่สินค้าในพื้นที่และ จัดทำศูนย์รวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์บ้านแหลมนาว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

1) ควรกำหนดพื้นที่แนวเขตในการทำมาหากินของชาวบ้านให้ชัดเจน โดยอุทยานแห่งชาติแหลมสนและชาวบ้านควรร่วมกันกำหนดแนวเขตการทำมาหากิน และที่อยู่อาศัยของชาวบ้านให้ชัดเจน โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน และควรมอบเอกสารสิทธิ์การครอบครองที่ดินให้แก่ชาวบ้าน ตามข้อตกลงร่วมกัน และควรมีการกำหนดว่าพื้นที่ที่ชาวบ้านมีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองที่ดินนั้น ห้ามซื้อ ขาย ให้เช่าแก่บุคคลอื่น เพื่อเป็นการอนุรักษ์และไม่ให้กลุ่มนายทุนเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ในพื้นที่

2) ควรพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ให้มีคุณภาพและพร้อมให้บริการ โดยการพัฒนาระบบพลังงานไฟฟ้าแสงอาทิตย์ (โซลาร์เซลล์) ซึ่งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนควรร่วมมือกันสร้างระบบพลังงานไฟฟ้าแสงอาทิตย์ในพื้นที่ ควรพัฒนาระบบน้ำสำหรับอุปโภค บริโภคให้มีปริมาณที่เพียงพอและมีคุณภาพ โดยจัดทำระบบน้ำประปาภูเขาให้มีประสิทธิภาพ ควรพัฒนาระบบการเดินทางมาสู่บ้านแหลมนาว

3) ควรพัฒนาพื้นที่บ้านแหลมนาวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community – Based Tourism) เพื่อเป็นการสร้างรายได้เสริมให้แก่ประชาชนในพื้นที่ โดยการนำทรัพยากรในพื้นที่หรือสิ่งที่มีอยู่แล้วมาเป็นจุดขายหรือแรงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยือน ควรมีการพัฒนาสถานที่พักแบบโฮมสเตย์ (Homestay) มีการกำหนดกฎกติกา

การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนบ้านแหลมนาว
เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวในพื้นที่ เช่น การกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยว การกำหนดพฤติกรรมนักท่องเที่ยว เป็นต้น ควรพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวหรือส่งเสริมภาษาพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว สร้างมีคฤหะที่น้อย ปรับภูมิทัศน์ชุมชนให้มีความสะอาด สวยงาม มีการจัดทำป้ายแสดงเรื่องราว ความเป็นมาหรือประวัติศาสตร์ของชุมชน จัดทำป้ายบอกทาง ป้ายบอกความหมายของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละจุด จัดทำแอปพลิเคชัน (Application) การท่องเที่ยวบ้านแหลมนาว จัดทำ Landmark ที่แสดงอัตลักษณ์ของชุมชน จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ และสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเกาะนาคา คือ พลับพลึงธาร คลองนาคา แบบเช้าเย็นกลับ (One Day Trip)

4) ควรพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในด้านการศึกษา การเรียนรู้ และสุขภาพอนามัย สาธารณสุข โดยพัฒนา ซ่อมแซม อาคารสถานที่โรงเรียนบ้านแหลมนาวให้มีคุณภาพและพร้อมที่จะใช้งานสำหรับการเรียนรู้ มีการจัดทำห้องสมุดหรือศูนย์เรียนรู้ชุมชนเพื่อเป็นจุดในการศึกษาค้นคว้า แลกเปลี่ยนการเรียนรู้ของชาวบ้านในชุมชน จัดให้มีเครื่องคอมพิวเตอร์ประจำศูนย์และมีระบบสัญญาณอินเทอร์เน็ต (Wifi) ที่มีคุณภาพและเสถียรภาพ นอกจากนี้ควรมีการพัฒนาระบบสาธารณสุข โดยสร้างสถานพยาบาลขนาดเล็ก มีอุปกรณ์และเครื่องมือทางการแพทย์ที่จำเป็นเบื้องต้นสำหรับกรช่วยเหลือผู้ป่วยเบื้องต้น มีบุคลากรประจำสถานพยาบาล โดยใช้ชาวบ้านจิตอาสาในพื้นที่ไปอบรม การปฐมพยาบาลฉุกเฉินและการด้านการดูแล รักษาผู้ป่วยเบื้องต้น และให้มีการจัดอบรมให้ความรู้แก่ชาวบ้านในการดูแลรักษาสุขภาพร่างกายและสุขภาพสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้อาจจะขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาคเอกชนที่มีความพร้อมในการดำเนินกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (Corporate Social Responsibility : CSR)

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้างต่อไป

ควรศึกษารูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชาวบ้านแหลมนาว เพื่อเป็นการยกระดับพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มาจากรากฐานของคนในชุมชนหรือศึกษาการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ทางทะเลด้วยกระบวนการแปรรูปสัตว์ทะเล เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ชาวประมงบ้านแหลมนาว

รายการอ้างอิง

- พิสมัย จารุจิตติพันธ์. (2557). ศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเกาะสมุย. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*. 17(มกราคม – ธันวาคม), 131 –150.
- ภิกค์กิติ์ กลียาณมิตร. (2558). การพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศกลุ่มนอร์ดิก. *วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์*. 4(2), 17-37.
- ระพีพรรณ ภู่มกาพันธ์พงษ์ตันฑรัตน์. (2556). เศรษฐกิจสร้างสรรค์กับวัฒนธรรมไทย. *วารสารการอาชีพและเทคโนโลยีศึกษา*. 3(5), 1-13.
- รพีพัฒน์ สุทธิวงศ์. (2560). การใช้พลังงานแสงอาทิตย์เพื่อลดการใช้พลังงานในพื้นที่เกษตรกรรมที่ไม่มีไฟฟ้า. *NDC Security Review*. 1(7), 6-15.
- วชิรวัชร งามละม่อม. (2559). *ประเทศไทยกับแนวทางการพัฒนาในประชาคมอาเซียน*. การประชุมทางวิชาการ ครั้งที่ 54 สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วิทวัส ขุนหนู. (2554). *แนวทางการพัฒนาและรูปแบบการบริหารที่เหมาะสมต่อการบริหารและพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยว กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติตะรุเตา*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา องค์การมหาชน. (2559). *การพัฒนาอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ : สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา องค์การมหาชน.
- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2559). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดแนวเขตที่ดินของรัฐ*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2552). *เศรษฐกิจสร้างสรรค์*. กรุงเทพฯ ฯ บริษัท บี.ซี.เพรส (บุญชิน) จำกัด.

การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนบ้านแหลมนาว
เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน

- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). รายงานการศึกษาความเหมาะสมในรายละเอียดของรูปแบบการพัฒนาในพื้นที่จังหวัดชุมพร - ระนอง และพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี - นครศรีธรรมราชการพัฒนาพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจภาคใต้อย่างยั่งยืน (Southern Economic Corridor : SEC). กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- อนงค์นุช สุทธิพงษ์. (2547). ศักยภาพทางสังคมในการจัดการท่องเที่ยวตามความคิดเห็นของประชาชนหมู่เกาะพยาม อำเภอมือเมือง จังหวัดระนอง. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ศิลปศาสตร์ (สังคมวิทยาประยุกต์) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เอก เจริญศิลป์. (2562). โครงการ “รับแล” ชุมชนต้นแบบพึ่งพาตนเองในอุดมคติ กรณีศึกษาชุมชนบ้านแหลมนาว อำเภอสูขสักรายู จังหวัดระนอง. งานประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยรังสิต ประจำปี 2562. วันที่ 26 เมษายน 2562.
- องค์การบริหารส่วนตำบลนาคา. (2561). แผนพัฒนาท้องถิ่น 4 ปี (พ.ศ.2561 - 2564) องค์การบริหารส่วนตำบลนาคา. ระนอง: องค์การบริหารส่วนตำบลนาคา.

Received: May 12, 2020

Revised: September 29, 2020

Accepted: October 6, 2020